

فضای کسب‌وکار مشوق تولید

مصطفی سمیعی نسب^۱

چکیده

بهبود فضای کسب‌وکار از الزامات اولیه برای تحقق مهار تورم و رشد تولید در سال جاری به شمار می‌آید. بررسی وضعیت فضای کسب‌وکار در سال‌های اخیر گویای آن است که این فضا برای فعالان اقتصادی مساعد نبوده و زمینه توسعه فعالیت‌های نامولد را بیش از فعالیت‌های مولد تقویت کرده است. مواردی از جمله بی‌ثباتی در قوانین و مقررات، افزایش پیوسته قیمت مواد اولیه، نوسان‌های مکرر نرخ ارز و قیمت‌ها، دشواری در تأمین مالی فعالیت‌ها، مشکلات در دسترسی به انرژی و مواردی از این دست نقش کلیدی در تضعیف محیط کسب‌وکار دارند. برای دستیابی به تحقق مهار تورم و رشد تولید در سال جاری، ضروری است کاهش بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی، حمایت ویژه از تأمین مالی کافی و به‌موقع کسب‌وکارها، تأمین انرژی مورد نیاز کسب‌وکارها و توسعه دیپلماسی اقتصادی مورد توجه جدی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: فضای کسب‌وکار، بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی، رشد تولید.

مقدمه

منفی در فعالان اقتصادی ایجاد می‌کند و تداوم فعالیت و توسعه آن را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

با توجه به اهمیت موضوع، در این گزارش کوشش شده است ابعاد مختلف وضعیت محیط کسب‌وکار کشور بررسی و چالش‌های پیش روی آن شناسایی شود. در بخش اول، وضعیت کنونی کسب‌وکار و دلایل آن بررسی می‌شود. در بخش دوم، الزامات بهبود محیط کسب‌وکار تحلیل می‌شود. در ادامه، ملاحظات امنیت اقتصادی محیط کسب‌وکار تحلیل و در بخش پایانی گزارش، راهکارهای پیشنهادی برای دستیابی به محیط کسب‌وکار مساعد برای تحقق مهار تورم و رشد تولید ارائه می‌شود.

رشد تولید و مهار تورم در اقتصاد، هنگامی تحقق می‌یابد که محیط کسب‌وکار برای فعالان اقتصادی مهیا شده باشد. فعالان اقتصادی برای تداوم تولید و توسعه آن نیازمند محیط کسب‌وکار مطلوب هستند. در صورت فاصله گرفتن محیط کسب‌وکار اقتصاد از وضعیت مطلوب، تحقق رشد تولید و مهار تورم نیز تقریباً محال می‌شود.

با توجه به نام‌گذاری سال جاری به مهار تورم و رشد تولید، ضروری است بیش از گذشته به مشکلات و مسائل این مؤلفه اثرگذار پرداخته شود. عوامل متعدد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در شکل‌گیری محیط کسب‌وکار مساعد نقش دارند و هرگونه نابسامانی و بی‌ثباتی در این عوامل، انتظار

۱. استادیار، گروه اقتصاد سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران/ عضو اندیشکده اقتصاد سیاسی امنیت و دفاع، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران
msamieenasab@isu.ac.ir

۱- وضعیت کنونی کسب و کار و دلایل آن

دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، نیازمند محیط کسب و کار پویا و مطلوب است. بدون چنین محیطی، انگیزه تولید و سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد و فعالیت‌های نامولد بیش از فعالیت‌های مولد مورد توجه فعالان اقتصادی قرار می‌گیرد. کشورهایی که محیط کسب و کار مطلوب و پویا برای فعالیت‌های اقتصادی فراهم کرده‌اند، توانسته‌اند مسیر رشد و توسعه اقتصادی را با سرعت بالایی تجربه کنند. از جمله این کشورها می‌توان به چین، کره جنوبی و هند اشاره کرد.

بر اساس آخرین گزارش بانک جهانی، ایران با کسب امتیاز ۱۳/۳ از ۱۰۰، در جایگاه ۱۲۹ در بین ۱۳۴ کشور جهان به لحاظ وضعیت محیط کسب و کار قرار گرفته است و تعداد محدودی کشور شامل زامبیا، برونی، موزامبیک و زیمبابوه در وضعیت بدتری نسبت به ایران قرار دارند. بررسی وضعیت محیط کسب و کار ایران در پنج‌ساله اخیر

(۲۰۲۲-۲۰۱۸) نشان می‌دهد وضعیت محیط کسب و کار ایران روند نزولی داشته و امتیاز محیط کسب و کار از ۵/۵ در سال ۲۰۱۸، به ۱۳/۳ در ۲۰۲۲ رسیده است. به بیان دیگر، محیط کسب و کار ایران سال به سال نامطلوب شده است.

در مقایسه با کشورهای منتخب، ایران وضعیت محیط کسب و کار نامطلوبی را در پنج‌ساله اخیر تجربه کرده است. برای مثال، امارات جایگاه نخست جهان را در سال ۲۰۲۲ کسب کرده است. کشوری مانند قطر جایگاه ۷ دنیا را به خود اختصاص داده است. ترکیه جایگاه نه‌چندان مطلوبی در محیط کسب و کار تجربه کرده، اما همچنان وضعیت بهتری نسبت به ایران داشته است. شاید یکی از دلایل خروج سرمایه و جریان آن از ایران به کشورهای امارات، قطر و ترکیه در سال‌های اخیر، وضعیت نامطلوب محیط کسب و کار ایران و وضعیت مطلوب کشورهای همسایه در این باره باشد.

جدول ۱- وضعیت محیط کسب و کار ایران در مقایسه با کشورهای منتخب

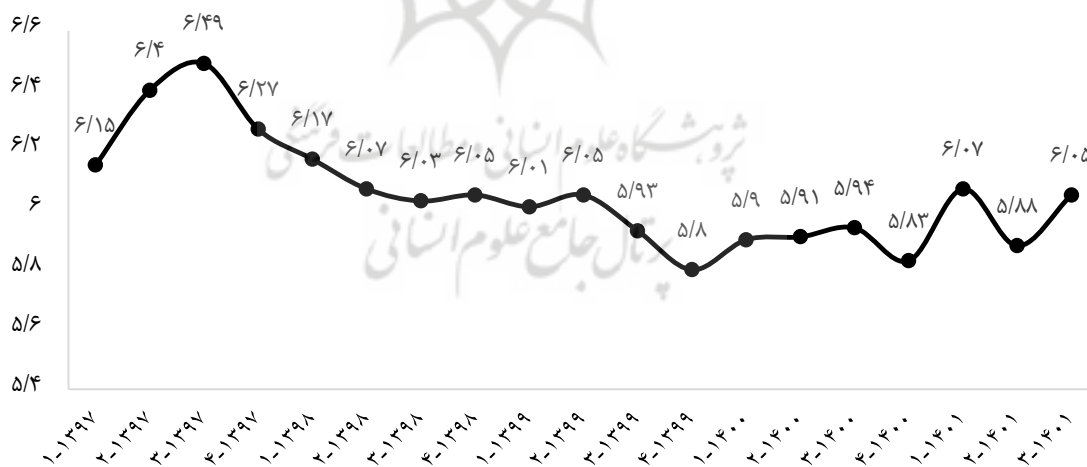
سال	نام کشور	۲۰۱۸ (۱۳۴)*	۲۰۱۹ (۱۳۶)	۲۰۲۰ (۱۳۸)	۲۰۲۱ (۱۳۷)	۲۰۲۲ (۱۳۴)
ایران	۱۱۴ (۵۴/۵)**	۱۲۳ (۵۱/۷)	۱۲۵ (۵۱/۴)	۱۲۵ (۵۱/۴)	۱۲۹ (۱۳/۳)	
ترکیه	۹۷ (۶۰/۴)	۸۲ (۶۴/۵)	۹۱ (۶۳/۶)	۹۰ (۶۴/۳)	۹۲ (۶۳/۴)	
امارات	۶۰ (۷۰/۵)	۵۸ (۷۱/۹)	۶۱ (۷۲)	۳۵ (۷۴)	۱ (۸۹/۴)	
عربستان	۱۲۶ (۴۰)	۱۲۹ (۴۰)	۱۲۹ (۴۶/۶)	۱۲۹ (۴۶/۶)	۲۲ (۶۸/۸)	
قطر	۹۰ (۶۲/۲)	۹۱ (۶۲/۹)	۹۸ (۶۲)	۹۸ (۶۲)	۷ (۸۰/۱)	
مالزی	۵۰ (۷۳/۱)	۴۶ (۷۵)	۵۰ (۷۵/۲)	۵۰ (۷۵/۲)	۲۹ (۶۲/۴)	
کره جنوبی	۲ (۹۲/۶)	۶ (۸۹/۴)	۱۰ (۸۸/۱)	۱۰ (۸۸/۱)	۳۱ (۶۱/۹)	

*تعداد کشورهای رتبه‌بندی شده. **امتیاز کشورها در شاخص کسب و کار.

موضوع انگیزه لازم برای شکل‌گیری، تداوم و توسعه فعالیت‌های کسب‌وکار را تحت تأثیر قرار داده است. برای ارزیابی وضعیت کسب‌وکار در سال گذشته (سال ۱۴۰۱) می‌توان وضعیت کسب‌وکار کشور را از دید فعالان بخش خصوصی در فعالیت‌های مختلف اقتصادی بررسی کرد. بر اساس آخرین گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران که مرکز پژوهش‌های اتاق ایران در بهمن سال ۱۴۰۱ منتشر کرده، شاخص کل محیط کسب‌وکار در پاییز سال ۱۴۰۱، به ۶/۰۵ رسیده که در مقایسه با تابستان سال ۱۴۰۱، به میزان ۲/۸۹ درصد و در مقایسه با پاییز سال ۱۴۰۰، ۱/۷۸ درصد بدتر شده است^۱. نمودار شماره ۱ وضعیت شاخص کل محیط کسب‌وکار را از بهار سال ۱۳۹۷ تا پاییز سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

انتشار جزئیات شاخص کسب‌وکار از سوی بانک جهانی از سال ۲۰۲۰ متوقف شده است، اما بررسی جزئیات شاخص کسب‌وکار در سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد که به‌رغم تلاش‌های انجام‌شده ایران در زیرشاخص‌هایی مانند شروع کسب‌وکار، دسترسی به برق، اخذ اعتبار، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادهای حل‌وفصل ورشکستگی در مقایسه با سال ۲۰۱۹، تضعیف شده است. در زیرشاخص‌هایی مانند شروع کسب‌وکار، پرداخت مالیات، حمایت از سهام‌داران خرد و حل‌وفصل ورشکستگی، جایگاه کشورمان در مقایسه با اغلب کشورها ضعیف بوده است. دولت در سال‌های اخیر کوشیده است سامانه یکپارچه صدور مجوزها را با جدیت دنبال کند، اما وضعیت دیگر مؤلفه‌های اثرگذار بر کسب‌وکار مطلوب نبوده و این

نمودار ۱- وضعیت محیط کسب‌وکار

مآخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران

نیز در پاییز سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که در نتیجه اغتشاشات در ماه‌های آغازین فصل پاییز، شاخص

بررسی شاخص کسب‌وکار به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی شامل کشاورزی، صنعت و خدمات

۱. هرچه عدد این شاخص به ۱۰ نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده نامساعد بودن محیط کسب‌وکار است.

می‌شود، اما محیط کسب‌وکار برای فعالان بخش کشاورزی چندان متأثر نشده است. جدول شماره ۲، وضعیت شاخص محیط کسب‌وکار را به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی نشان می‌دهد.

محیط کسب‌وکار در بخش خدمات در مقایسه با تابستان سال ۱۴۰۱ و فصل مشابه سال ۱۴۰۰، نامساعدتر شده است. نامساعدتر شدن محیط کسب‌وکار در بخش صنعت و کشاورزی نیز مشاهده

جدول ۲- وضعیت محیط کسب‌وکار به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی

بخش	پاییز سال ۱۴۰۰	بهار سال ۱۴۰۱	تابستان سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات فصل پاییز نسبت به	
				فصل مشابه سال گذشته	فصل گذشته
کشاورزی	۵/۷۲	۵/۹۴	۵/۸۱	۵/۸۳	۰/۲۷
صنعت	۵/۸۱	۵/۹۱	۵/۷۶	۵/۹۶	۳/۴۶
خدمات	۵/۸۹	۶/۱۲	۵/۷۸	۶/۰۷	۵/۰۵

مآخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران

اقتصادی دامن زده است. چنین شرایطی پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد برای فعالان کسب‌وکار را تخریب کرده و انگیزه توسعه فعالیت و سرمایه‌گذاری آن‌ها را کاهش داده است.

در کنار شاخص محیط کسب‌وکار، شاخص مدیران خرید (شامخ) نیز به‌عنوان یکی از گزارش‌های مستمر درباره رصد وضعیت کسب‌وکار در اقتصاد به شمار می‌آید که مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران به‌صورت ماهانه منتشر می‌کند. آخرین گزارش شامخ مربوط به بهمن سال ۱۴۰۱ است.

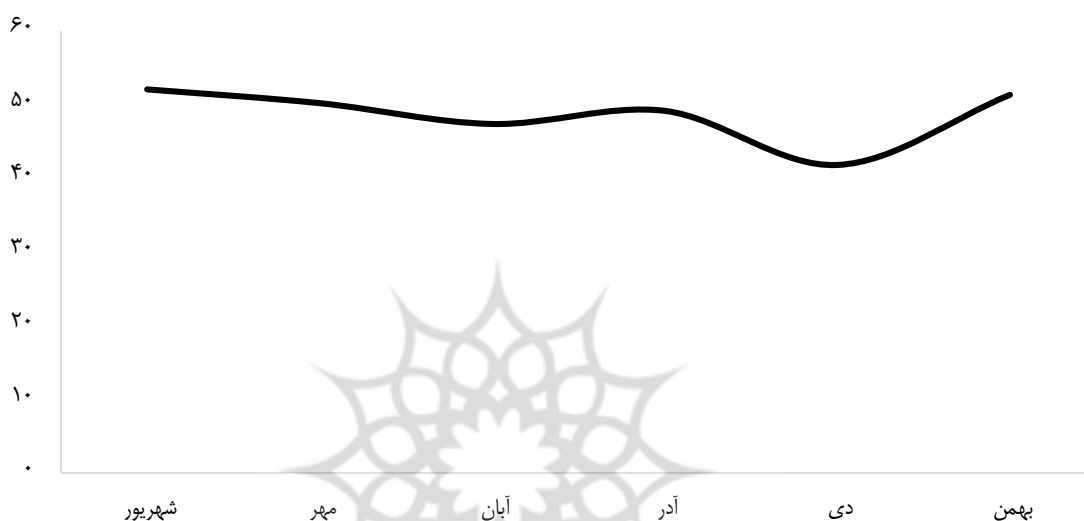
بر اساس آخرین گزارش منتشرشده، شامخ کل اقتصاد ایران در بهمن سال ۱۴۰۱، به عدد ۵۳/۳۵ از ۱۰۰ رسیده است که نشان می‌دهد پس از ۳ ماه رکود در اقتصاد کشور، وضعیت فعالیت‌های اقتصاد نسبت به دی بهبود یافته است. از نگاه فعالان اقتصادی، در دی سال ۱۴۰۱، رکود کم‌سابقه‌ای بر کسب‌وکارها

بررسی نتایج پیمایش محیط کسب‌وکار نشان می‌دهد که پیش‌بینی‌ناپذیر بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها، بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار، فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و رویه‌های ناعادلانه ممیزی در دریافت مالیات، از سوی فعالان اقتصادی به‌عنوان پنج مانع جدی پیش روی کسب‌وکارها در سال ۱۴۰۱ شناسایی شده است. گفتنی است از نگاه فعالان اقتصادی در حوزه‌های مختلف کشاورزی، صنعت و خدمات، پیش‌بینی‌ناپذیر بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات از جدی‌ترین موانع کسب‌وکار پیش روی فعالان اقتصادی بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که محیط کسب‌وکار کشور با بی‌ثباتی بالایی در سال ۱۴۰۱ مواجه بوده که به بی‌ثباتی قیمت مواد اولیه و محصولات تولیدی فعالان

۱۴۰۱ بهبود یافته است، اما در مقایسه با بهمن سال ۱۴۰۰، تغییر محسوسی در آن مشاهده نمی‌شود. نمودار شماره ۲ وضعیت شاخص شامخ را در دوره شهریور تا بهمن سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

حاکم بوده است. یکی از مهم‌ترین دلایل این موضوع به شرایط سیاسی کشور در پاییز سال ۱۴۰۱ برمی‌گردد که رکود بالایی بر فعالیت‌های اقتصادی تحمیل کرده است. شاخص شامخ در بهمن سال

نمودار ۲- وضعیت شاخص شامخ در ۶ ماه سال ۱۴۰۱

مآخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران

بررسی شاخص شامخ به تفکیک زیرشاخص‌ها نشان می‌دهد که میزان فعالیت‌های کسب و کار و سفارش‌های جدید افزایش یافته است، اما شاهد کاهش عمده‌ای در موجودی مواد اولیه خریداری شده از سوی فعالان اقتصادی هستیم. این موضوع حاصل افزایش بی‌ثباتی در فعالیت‌های اقتصادی است. یکی از مهم‌ترین دلایل افت موجودی مواد اولیه، افزایش قیمت خرید مواد اولیه است. فعالان اقتصادی جهش بی‌رویه نرخ ارز را به‌عنوان یکی از موانع جدید در تأمین مواد اولیه مورد نیاز شناخته‌اند. نکته شایان توجه اینکه، در میزان استخدام و به‌کارگیری نیروی

بررسی وضعیت محیط کسب و کار در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد مؤلفه‌های مورد نیاز برای شکل‌گیری، حفظ و توسعه فعالیت‌ها چندان مساعد نبوده که اثر منفی در عملکرد اقتصاد کشور در پی داشته است.

کار در بهمن سال ۱۴۰۱، تغییر محسوسی مشاهده نمی‌شود.

۲- الزامات بهبود فضای کسب‌وکار

بررسی وضعیت محیط کسب‌وکار در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد مؤلفه‌های مورد نیاز برای شکل‌گیری، حفظ و توسعه فعالیت‌ها چندان مساعد نبوده که اثر منفی در عملکرد اقتصاد کشور در پی داشته است. عوامل متعدد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در نامساعد شدن محیط کسب‌وکار اثرگذار بوده است. از این عوامل می‌توان به بی‌ثباتی پی‌درپی در اقتصاد در نتیجه نوسان نرخ ارز، افزایش عمده تورم، تشدید انتظارات منفی اقتصادی، بی‌ثباتی اجتماعی در نتیجه اغتشاشات نیمه دوم سال و مواردی از این دست اشاره کرد. در سال ۱۴۰۱، برخی اقدامات از جمله یکپارچه کردن سامانه صدور مجوزها با جدیت بالا مورد توجه دولت قرار گرفت، اما بر اساس گزارش‌های موجود، عملکرد واقعی این اقدام دولت کمتر از انتظارات بوده و همچنان شروع کسب‌وکار با دشواری‌های اساسی مواجه بوده و موانع جدی در این حوزه، پابرجاست.

با توجه به عوامل یادشده اثرگذار بر محیط کسب‌وکار در سال گذشته، الزامات دستیابی به محیط کسب‌وکار مساعد در سال جاری را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد.

- ثبات در قوانین و مقررات: بررسی وضعیت محیط کسب‌وکار در سال گذشته و سال‌های

اخیر نشان می‌دهد که تغییرات پی‌درپی قوانین و مقررات و نبود شفافیت در برخی مقررات از جمله مقررات حمایت از تولید موجب شده است پیش‌بینی‌پذیری آینده فعالیت‌های اقتصادی برای فعالان اقتصادی دشوار شود. از این رو کاهش بی‌ثباتی در قوانین و مقررات به‌ویژه در حوزه کسب‌وکار ضروری است.

- ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی: نوسان‌های متعدد شاخص‌های کلیدی اقتصاد از جمله تورم، نرخ ارز و نرخ رشد اقتصادی موجب شده است قابلیت پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد برای فعالان این حوزه کاهش یابد. این موضوع ریسک فعالیت‌های اقتصادی را افزایش داده و انگیزه توسعه کسب‌وکار فعالان اقتصادی را تضعیف کرده است. از این رو ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی برای بهبود فضای کسب‌وکار ضروری است.

- ثبات سیاسی: بی‌ثباتی سیاسی در داخل کشور به‌ظاهر کمتر ارزیابی می‌شود، اما در نگاه عمیق مشاهده می‌شود تغییر مکرر مدیران اجرایی کشور به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی و اخبار ضدونقیض درباره جابه‌جایی مدیران اجرایی موجب شده است فعالان اقتصادی با شرایط بی‌ثباتی در فضای سیاسی و تصمیم‌گیری کشور مواجه شوند. این موضوع تصمیم‌گیری فعالان اقتصادی برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی را به تعویق انداخته است که آثار آن در کاهش تولید و افزایش قیمت‌ها در اقتصاد ظاهر می‌شود.

کشور و مواردی از این دست همچنان در سال جاری محیط کسب و کار را نامساعد کرده و احتمال شکل‌گیری فعالیت‌های جدید کسب و کار را کاهش داده است. حتی احتمال تعطیلی برخی از کسب و کارها به‌ویژه در حوزه کسب و کارهای خرد مبتنی بر فناوری‌های جدید ارتباطات افزایش یافته است. برخی اقدامات دولت نیز درباره فعالیت‌هایی مانند نانوائی‌ها، تولید گوشت، مرغداری‌ها، لبنیاتی‌ها و مواردی از این قبیل درباره کنترل دستوری قیمت آن‌ها، احتمال آسیب‌پذیری این فعالیت‌ها در سال جاری را افزایش می‌دهد.

دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، نیازمند محیط کسب و کار پویا و مطلوب است. بدون چنین محیطی، انگیزه تولید و سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد و فعالیت‌های نامولد بیش از فعالیت‌های مولد مورد توجه فعالان اقتصادی قرار می‌گیرد.

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

بهبود فضای کسب و کار از مؤلفه‌های کلیدی حفظ و پایداری امنیت اقتصادی به شمار می‌آید. هرگونه نابسامانی در محیط کسب و کار، انگیزه فعالان اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و تصمیم‌گیری آن‌ها درباره تولید و قیمت‌گذاری محصولات تولیدی را متأثر می‌کند. تداوم این موضوع تهدید جدی برای امنیت اقتصادی به شمار می‌آید؛ زیرا تعطیلی

پاسخ‌گویی کافی و به‌موقع نظام مالی به نیازهای کسب و کار: تأمین مالی کافی و به‌موقع یکی از اصول پایه برای تداوم فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌آید. وابستگی ساختار تأمین مالی کشور به نظام بانکی و نابسامانی نظام بانکی در پاسخ به نیازهای مالی فعالیت‌های تولیدی موجب شده است که تداوم برخی از فعالیت‌های تولیدی با مشکل جدی تأمین مالی مواجه شود که احتمال تعطیلی آن‌ها در آینده نزدیک می‌رود. از این رو بازنگری و تقویت نظام مالی در راستای تأمین مالی کافی و به‌موقع کسب و کارها ضروری است.

کنترل و کاهش ریسک اقتصادی و سیاسی: در نتیجه تداوم بی‌تکلیفی درباره مذاکرات هسته‌ای و آینده مبهم در این خصوص، ریسک هرگونه فعالیت اقتصادی در کشور افزایش یافته است. این موضوع فضا را به نفع توسعه فعالیت‌های غیرمولد و کاهش انگیزه برای توسعه فعالیت‌های مولد کرده است. ضروری است کنترل ریسک اقتصادی و سیاسی ناشی از بی‌تکلیفی درباره مذاکرات هسته‌ای و نحوه تعامل با دنیای خارج در راستای بهبود فضای کسب و کار مورد توجه قرار گیرد.

پایداری شرایط داخلی در اقتصاد کشور از جمله نوسان نرخ ارز، افزایش تورم، افزایش هزینه تأمین مالی سرمایه، محدودیت در دسترسی به برق، محدودیت در دسترسی به انرژی، تغییر مداوم قوانین و مقررات، محدودیت‌های ناشی از حمایت‌های مالی توسط بانک‌ها، محدودیت‌های ناشی از نقل و انتقال پول به خارج از

جاری به «مهار تورم و رشد تولید» از سوی رهبر معظم انقلاب، محیط کسب و کار نقش مؤثر و کلیدی در دستیابی به شعار سال دارد. از این رو اقدامات دولت در راستای بهبود محیط کسب و کار در سال جاری بسیار مهم و مؤثر است. از جمله اقدامات پیشنهادی برای بهبود فضای کسب و کار در سال جاری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- **ثبات در قوانین و مقررات:** چنان‌که اشاره شد، بی‌ثباتی در قوانین و مقررات از عوامل جدی شکل‌گیری انتظارات منفی نسبت به آینده اقتصاد کشور به شمار می‌آید. ضروری است دولت در سال جاری درباره قوانین و مقررات، نخست تلاش کند حداکثر تا پایان سه ماه اول سال، هرگونه تغییر در مقررات را ابلاغ و تا پایان سال بر اساس ابلاغ انجام‌شده عمل کند. دوم، از تغییر مداوم قوانین و مقررات خودداری و اطمینان لازم برای فعالان اقتصادی درباره ثبات قوانین و مقررات را ایجاد کند. سوم، تسهیل قوانین و مقررات یا توقف اجرای برخی از آن‌ها که مانع شکل‌گیری و توسعه فعالیت‌های اقتصادی هستند.

- **ایجاد ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی:** فعالیت‌های اقتصادی در شرایطی می‌تواند تداوم و توسعه داشته باشد که ثبات متغیرهای کلان اقتصادی از جمله نرخ ارز، نرخ تورم و نرخ بهره برقرار باشد. با توجه به تجربه نامطلوب سال گذشته درباره نرخ‌های ارز و تورم، انتظار بر این است که در سال جاری نیز نوسان نرخ‌های ارز و تورم همچنان افزایش بی‌ثباتی در اقتصاد کشور را موجب شود. ضروری است دولت

واحدهای تولیدی، کاهش عرضه محصولات در بازار، افزایش قیمت‌ها و افزایش نارضایتی عمومی و حتی در شرایط سخت آن، افزایش اعتصابات مردمی، نتیجه چنین شرایطی است.

در صورت بهبود فضای کسب و کار با توجه به الزامات پنج‌گانه مورد بحث، فعالان اقتصادی با آینده‌نگری درباره حفظ و توسعه فعالیت‌های اقتصادی خود تصمیم‌گیری می‌کنند. این موضوع نه‌تنها منجر به افزایش تولید محصولات و کاهش قیمت آن‌ها می‌شود، بلکه زمینه ایجاد اشتغال و افزایش درآمدهای ارزی را برای کشور فراهم می‌کند. نتیجه این رخدادهای، خلق فرصت برای حفظ و تقویت امنیت اقتصادی است که برای شرایط کنونی کشور ضرورتی دوچندان دارد.

بر اساس آخرین گزارش بانک جهانی، ایران با کسب امتیاز ۱۳/۳ از ۱۰۰، در جایگاه ۱۲۹ در بین ۱۳۴ کشور جهان به لحاظ وضعیت محیط کسب و کار قرار گرفته است و تعداد محدودی کشور شامل زامبیا، بروئی، موزامبیک و زیمباوه در وضعیت بدتری نسبت به ایران قرار دارند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

محیط کسب و کار از جمله الزامات اولیه و کلیدی برای شکل‌گیری، تداوم و توسعه فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌آید. با توجه به نام‌گذاری سال

- توسعه دیپلماسی اقتصادی: وابستگی فعالیت‌های اقتصادی به روابط خارجی در دنیای امروز موجب شده است هرگونه نابسامانی در روابط خارجی کشورها، اثر منفی بر فعالیت‌های اقتصادی داخلی داشته باشد. در سال‌های اخیر، محدودیت‌های ناشی از به‌هم‌ریختگی در روابط خارجی موجب شده است توسعه فعالیت‌های اقتصادی و حتی در برخی موارد تداوم آن‌ها با موانع جدی مواجه باشد. تداوم این وضعیت، محیط کسب‌وکار را نامساعد می‌کند. در انتهای سال گذشته برخی اقدامات در راستای بازبینی دیپلماسی اقتصادی مورد توجه قرار گرفت. این اقدام گام مثبتی به شمار می‌آید، اما کافی نیست و نیاز است اقدامات اساسی و مداوم در این حوزه مورد توجه وزارت امور خارجه و وزارت امور اقتصادی و دارایی قرار گیرد.

بررسی جزئیات شاخص
کسب‌وکار در سال ۲۰۲۰ نشان
می‌دهد که به‌رغم تلاش‌های
انجام‌شده ایران در
زیرشاخص‌هایی مانند شروع
کسب‌وکار، دسترسی به برق،
اخذ اعتبار، تجارت فرامرزی،
اجرای قراردادهای و حل‌وفصل
ورشکستگی در مقایسه با سال
۲۰۱۹، تضعیف شده است.

اقدامات مؤثری را برای کنترل علت‌های شکل‌گیری تورم از جمله کنترل نقدینگی، کنترل کسری بودجه و مواردی از این دست انجام دهد و در افقی مشخص و معین در راستای کاهش تورم گام بردارد.

- تأمین انرژی مورد نیاز کسب‌وکارها: ناترازی در بخش انرژی کشور از جمله برق و گاز موجب شده است دولت در سال‌های اخیر راهکار ساده قطع انرژی صنایع را مورد توجه قرار دهد. این اقدام به‌صورت موقت مشکل تأمین انرژی به‌ویژه برای بخش خانگی و تجاری را برطرف، اما ضررهای جدی به کسب‌وکار وارد می‌کند و انگیزه تداوم و توسعه فعالیت‌های اقتصادی را کاهش می‌دهد. ضروری است دولت اقدامات اساسی درباره رفع ناترازی انرژی و ایجاد اطمینان برای تأمین انرژی مورد نیاز فعالیت‌های اقتصادی به عمل آورد.

- ایجاد کانال اختصاصی برای تأمین مالی شکل‌گیری و توسعه کسب‌وکارها: دشواری در دستیابی به منابع مالی مورد نیاز کسب‌وکارها موجب شده است به‌رغم حجم بالای نقدینگی در کشور، بیشتر فعالیت‌های اقتصادی با مشکل سرمایه‌در گردش و منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری مواجه شوند. دولت تلاش کرده است با تسهیلات تکلیفی، بخش اندکی از منابع مورد نیاز کسب‌وکارها را تأمین کند، اما مشکلات در این حوزه جدی است و تداوم آن منجر به تعطیلی واحدهای تولیدی می‌شود. ضروری است سازوکار اختصاصی برای تأمین مالی کسب‌وکارها به‌ویژه تأمین سرمایه در گردش فعالیت‌های اقتصادی مورد توجه جدی قرار گیرد.

جدول ۳- راهبردها و اقدامات بهبود محیط کسب و کار

ردیف	راهبردها	اقدامات
۱	ثبات در قوانین و مقررات	<ul style="list-style-type: none"> - خودداری از هرگونه تصویب و ابلاغ مقررات جدید درباره خلق و توسعه کسب و کارها تا پایان سال - اطلاع رسانی شفاف درباره مقررات کسب و کار - منوط کردن قوانین جدید به پیوست توجیه کسب و کار
۲	ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - ثبات در بازار ارز با مدیریت سمت عرضه و تقاضای بازار - ثبات در تورم و تلاش در کاهش آن از طریق کنترل نقدینگی، انضباط مالی دولت، تقویت سیستم نظارت بانک مرکزی، خودداری از شوک های سیاستی
۳	تأمین انرژی مورد نیاز کسب و کارها	<ul style="list-style-type: none"> - تغییر اولویت تأمین انرژی به سمت سوی کسب و کارها - افزایش ظرفیت تولید انرژی با هدف تأمین انرژی مورد نیاز کسب و کارها - جبران خسارات وارده به کسب و کارها ناشی از کاستی ها در تأمین انرژی
۴	ایجاد کانال اختصاصی برای تأمین مالی کسب و کارها	<ul style="list-style-type: none"> - هدایت بخشی از تسهیلات تکلیفی بودجه سال ۱۴۰۲ به سمت تأمین مالی کسب و کارهای جدید و توسعه آنها - اعطای یارانه سرمایه گذاری به ویژه برای کسب و کارهای نوین و فناوری محور - نظارت دقیق و برخط بر اعطای تسهیلات ترجیحی به کسب و کارها
۵	توسعه دیپلماسی اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - محور قرار گرفتن هر نوع توسعه روابط خارجی با هسته اقتصادی - تمرکز بر فرصت های روابط اقتصادی با کشورهای همسایه - شکل دادن دیپلماسی بر هسته حضور فعال بخش خصوصی - فعال کردن رایزن های اقتصادی در کشورهای هدف

مأخذ: یافته های تحقیق.

منابع

- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۱). گزارش های پیش محیط کسب و کار اتاق ایران: <https://b2n.ir/w27522>
  - اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۱). گزارش های شامخ مرکز پژوهش های اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران: <https://b2n.ir/k56169>
  - <https://iccima.ir>
  - <https://knoema.com>
  - <https://www.worldbank.org>
- از نگاه فعالان اقتصادی در حوزه های مختلف کشاورزی، صنعت و خدمات، پیش بینی ناپذیر بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات از جدی ترین موانع کسب و کار پیش روی فعالان اقتصادی بوده است.